

Анатолій САГАРОВСЬКИЙ

ІЗ НЕЗАБУТНІХ*

Так розпорядилася щаслива й примхлива планида, що поталанило мені спілкуватися (не смію сказати „дружити”, „товаришувати”) з незвичайною і надзвичайною людиною, хоча, зрозуміло, ніколи він так себе не позиціонував, а був простим, доступним, своїм...

Узагалі, я вдячний долі, що мав змогу контактуватися безпосередньо, листуватися з визначними і видатними лінгвістами: Варченком І., Возним Т., Германом К., Демським М., Дзєндзелівським Й., Жовтобрюхом М., Закревською Г., Юрченком О. й іншими, але про Миколу Васильовича – то окрема річ.

Зазнайомилися ми, здається, на XIII Республіканській діалектологічній нараді (чи не 1969 року), а „звів” нас, пригадується, І. Варченко, якому, своєю чергою, мене представила „патронеса” Г. Солонська. Довго спілкуватися не випало, бо був Микола Васильович або у перед- чи післязахисних клопотах.

На XIV Республіканській діалектологічній нараді ми вже зустрілися добрими знайомими; і я виступив із повідомленням і захоплено слухав його доповідь про Лексичний атлас правобережного Полісся. А в кулуарах дехто доброзичливо кпив із обсягу його незаперечної цінності кандидатської дисертації (понад 1000 сторінок), і з повагою йшлося про ймовірний близький захист докторської з лінгвогеографії Правобережнополіських говорів (відбувся 1982 року), автореферат якої Микола Васильович не забув надіслати мені.

Зворушило його доброзичливе ставлення до мене (зрозуміло, не тільки) у час проведення XV Республіканської діалектологічної наради у Житомирі, де вже як гостинний господар приймав нас Микола Васильович. Як нами опікувалися гречні житомиряни – і робота секцій, і дискусії, й обговорення, й облаштування, й екскурсії, й невимушене спілкування на дружніх вечірках... Незабутньо.

Згадую Ужгородську конференцію 1989 року... І знов збагачування-розмови. Як він захоплювався „своїм” рядом-ланцюгом „грєзля-грєзьон-граздо-грузно”, допитувався мене, а як на Харківщині, чи є якісь однокореневі, чи як називається розсоха, розвилка, розтруб, розгалуження (зокрема дерева), а я його – як інтерпретувати формулу „було є чим бити; було є шо носить; було

---

* Стиль і правопис автора збережено.

е у чому ходить”. То він за моїм мовленням намагався відгадати мою ж діалектну батьківщину, то я йому торочив про слобожанські фразеологічні, зокрема, раритети, типу „санки ззаду” (близька смерть), „шкуру знімати” (бути схожим, ідентичним).

Пригадується Житомирська конференція 1990 року... Знову фантастично щира гостинність. Зрозуміло, через організаційні клопоти часу обмаль, але викраjali кілька моментів для спілкування...

Як не парадоксально, але ця Людина відговорювала мене від „докторської”. Об’єктивно-ситуативно він, очевидно, був правий... Різниця в оплаті (кандидат, доцент – доктор, професор) складала 15–20 гривень. Та й річ не у грошах, Толю, – казав Микола Васильович, – не бери з мене прикладу. Я нераціонально „спалив” не менше 10 років на „докторську”. Скільки фізичного здоров’я, скільки нервів. Безглуздя... Толю, складай словник своєї улюбленої Слобожанщини, напиши монографію. Це і для науки, і практично багато цінніше, ніж улягати законам чиновників від науки... Після нас словників уже буде мало...

Мав я насолоду й від листування з Миколою Васильовичем. Інформацією обмінювалися найрізноманітнішою... Зберігся один із листів, у якому він заспокоював мене, бо з якогось (не)доброго дива мої тези не потрапили до чергового Потєбнянського збірника:

5 травня 1991 року
м. Житомир

Хай живе Анатолій Ананійович Сагаровський, який знає, що впровадження ідей ученого в практику важливіше, ніж їх пережовування з науковоподібною міною, і ганьба комітету, який цього не знає, який прийняв тези аспірантів і відхиляє тези їх керівника, тобто того, кому вони фактично належать.

Дорогий Анатолію Ананійовичу! Вашу увагу і жарт я ніколи не зможу переоцінити. Спасибі Вам!

Привіт усім харківським гостям м. Житомира. Прошу передати Івченкові, що рецензія на його монографію (словник) Сашеню (моїм чадом) закінчується і буде надрукована (очевидно, в УМЛШ).

Ваш М. В. Никончук.

А то ще нас об’єднувало трішки жартівливе віршування. Після відвідин Житомира я йому пишу щось на манір:

Мавки-нявки-поліщучки	Тільки лицар, пан Микола,
Вдатні на всілякі штучки:	Не дається їм ніколи,
Залоскочуть, зачарують,	Слобожанин Анатолій
Охмурять, любовотрують.	Здався їм на присуд долі...

Дещо згодом він мені „помстився”:

Твої милі слобожанки	Крем оплив, рум’яна зблякли...
Феї вдень – страшненькі зранку: Зникнуть пудри і помади – Ніякої нема ради...	Почуття, як стій, ізсякли, А от наші поліщучки – Найгарніші в світі штучки!

Ще колись після візиту до Житомира написав:

Я заздрю вам, поліщуки	А ми „хлебаєм” русоквас
За автохтонність крепку,	І все в ролі „ведомого”.
А ми вже напівміщуки –	Вже слобожанці – валухи
Зміняли бриль на кепку.	„У мовному відношенні”,
Ви маєте Миколу Вас...,	А лідери – то комбздохи,
У світі всім відомого,	Москвою приполошені.

На що Микола Васильович відповів (на жаль, не весь текст зберігся):

Що, Анатолію, Вам скажу,
Не всі ми тут ендеміки –
Ідіть сміліше за межу –
З вас будуть академіки!

Був він у захваті від своїх здібних учнів, які справді не зрадили його сподівання, йдеться про Галю Гримашевич і Віктора Мойсієнка, що стали гідними науковцями і прекрасними викладачами.

Трішки писав він і про сім’ю, особливою батьківською гордістю його був син Сашко (даруйте – Олександр Миколайович), із яким мені теж випало спілкуватися...

Усі його книжки (серйозні й не дуже) маю з дарчими написами:

„А. А. Сагаровському з глибокою пошаною”, „Анатолієві Ананійовичу Сагаровському з удячністю”, „Анатолієві Сагаровському з побажанням гумору та оптимізму”...

Завітав якось Микола Васильович і до Харкова, здається, 1991 року – на Потєбнянську конференцію. Погомоніли після засідань, посиділи в кафе. Запрошував його додому, на дачу. Через нікольство відмовився... На жаль.

За кожної зустрічі ми по-своєму „розважалися”, бо йому трішки нудно було сидіти у президіях (на пленарних засіданнях). От ми й обмінювалися „писульками”... У Харкові я пишу йому чергову „фрашку”... Із причини тієї, що „писарчуки поганих вірш” готові мамою рідною пожертвувати заради „рими”, я насмілюся на жарт (каюся!) із поважаного Павла Павловича Чучки (який „привіз” ще одного Павла – сина), написавши Миколі Васильовичу:

Був Ел Кравчук –

Пішли Кравчучки,
Був Чучка П. –
Стало два Чучки....,

На що він мені відповідає (це не має іронічного стосунку до П. і П. Чучок):

Анатолію, смішни
Твої витребеньки,
Колись були Потєбні –
Тепер – Потєбеньки!

Гумор Миколи Васильовича загальноновизнаний, загальносприйнятий і сприйнятий. Ніхто, як він, не міг організувати й провести таку собі, наприклад, дружню вечерю по якійся конференції, нараді. Це було прекрасне натурально-театралізоване дійство... з фонтаном дотепів, феєрверком експромтів, жартів. Сміх, регіт. Усі могли висловитися, мали доброзичливі коментарі від „ведучого”, ніхто не нарікав, ніхто не обиджався... Бо який же такт, смак, відчуття міри мав „тамада”!

Пригадується й остання (на жаль) зустріч у лютому 2001 (Ужгород). Прибув я до міста опівночі, вийшов на перон – ніхто не зустрічає, ніяких гідів-помічників, жодної інформації... Холодно, незатишно. Куди їхати, чим діставатися? Вирішив: побуду в залі чекання до ранку, а там – видно буде. Зайшов, уместився на лаві. Споглядаю. І, о радість, – дефілює через залу Микола Васильович. Бездоганно одягнений, усе випрасувано, блискучі черевики. Європеєць! Тепло привіталися (він теж цим потягом приїхав, хоч і не домовлялися).

Подивувався Микола Васильович, що немає зустрічальників, але оптимістично запропонував їти шукати визначений нам готель (який – ми не знали). Я, мовляв, Ужгород, як свої п'ять, – знайдемо. І почалася наша піша екскурсія містом. Цими кривими, горбкуватими вуличками, провулками, мостами, набережними... Бадьорий Микола Васильович спершу – до готелю при вокзалі – не бронювали, за якийся кілометр-два ще один – не чекали, далі, здається, „Верховина”, потім – „Троянда Закарпаття” (чи „Закарпаття”), після – іще півдюжини інших – ніде нічого не знають.

Ентузіазм мого супутника сякне, млявіше рухається, частіше зупиняється... І став мій любий Микола Васильович „незлим, тихим...” згадувати організаторів конференції, дорікати їм за неувагу... Та я ж їм, мовляв, стільки зробив, скількох у науку вивів. Та як же вони сміли, та... Виявилося, що до морального дискомфорту додався ще й фізичний, бо взув мій професор блискучі, модні, нові черевики і так понівечив ходінням ноги, що й

іти не сила.

Так поневірялися ми нічним Ужгородом, аж поки не трапилася нам (чи ми їм) гуляща весела компанія (чоловіка сім) на старенькому „горбатуму” „Запорожці”. Як вони там поміщалися – Бог святий знає. Ми, очевидно, здалися їм підозрілими... Зупинилися, поговорили. На наше щастя (козак не без долі, Маруська не без удачі) був серед них студент-розстрига (виключений з істфаку) Ужгородського університету, який випадково чув про ту конференцію, перейнявся до нас глибоким співчуттям і запропонував поміч. Миттю звільнено „Запорожець” і нас, не без чергових пригод, доправлено до одного з гуртожитків УжДУ... Цей хлопчина всіх і все знав... Розбудили вахтера, підняли на ноги коменданта (він, на щастя, мешкав тут же)... Улаштували нас на шостому, здається, поверсі: ліфт не працював! А ноги Миколи Васильовича? Але мужній, витривалий, загартований професор і це витримав. Ще й повече-поснідали, навіть із чаркою, бо треба ж було віддячити нашому чичероне...

Кажу Миколо Василювичу (а вже четверта ранку), що раніше дев'ятої я не підведуся... Не годен. Заснули... Прокидаюся о дев'ятій – немає мого товариша у біді! Швиденько дістаюся до університету. Конференція тільки почалася... У президії сидить усміхнений, рум'яний, бадьорий Микола Васильович. Отакої! (Як потім вияснилося, нас мали оселити в якомусь профспілковому гуртожитку-профілакторії).

Окремою могла бути б розмова про стосунки Миколи Васильовича з ласкавими його доброзичливцями Толстими (Микитою Іллічем і Світланою Михайлівною). Із яким захватом він розповідав про цих неординарних особистостей. І як зазнайомився з ними на Берестейщині (здається), як вони всіляко його підтримували, як не раз гостював у них і в московській квартирі, і в дачному домі. Здається неймовірним, але, як засвідчував Микола Васильович (а потім про це ж говорив харківський професор-лінгвіст О. Юрченко), ніхто з Толстих не знав і не інтересувався, скільки у них сьогодні гостей. І всіх годували, давали притулок, усіляко допомагали. На їхньому прикладі можна було зрозуміти, хто такі (і які) були справжні дворяни.

Я зумисно згадав про деякі звичайні, прості, „людські” епізоди життя незабутнього Миколи Васильовича, бо про них мало хто знає, а його наукові й методичні роботи є вічними й непроминучими, а він – усміхнений, доброзичливий, простий – назавжди у моїм серці.